

Zmizelí sousedé

– Pocta dětským obětem holocaustu

II. fáze projektu

V roce 2005 byla pod záštitou Senátu Parlamentu České republiky oficiálně vyhlášena druhá fáze projektu Zmizelí sousedé s názvem Pocta dětským obětem holocaustu. Tato fáze plynule navazovala na předchozí projekt. Vznikla během dvou let v úzké spolupráci Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze se školami a reagovala na výsledky několikaměsíčního badání škol, které se začaly více zaměřovat na válečné osudy dětí a mladých lidí, protože jejich osud jim byl nejbližší. Některé badatelské týmy (např. Gymnázium na Mikulášském náměstí v Plzni, ZŠ Dvořákův okruh Krnov) dokonce zkoumaly životy žáků a studentů přímo své školy. Výsledkem jsou nejprve písemné autorské žákovské a studentské práce zaměřené především na zmizelé židovské spolužáky, děti a mladé lidi. Na jejich základě pak vznikají nejrůznější výstupy, mimo jiné pamětní panely umístěné ve školách. Kopie takového panelu se stává součástí putovní výstavy s cílem celostátní a mezinárodní prezentace. Mnohé školy doplňují panely webovými stránkami, audio nebo video nahrávkami, brožurkami či publikacemi věnovanými vzpomínce na konkrétní židovské osudy nebo historii židovské komunity v jejich okolí.

Projekt více než naplňuje požadavky rámcového vzdělávacího programu. Během práce na projektu získají účastníci dovednosti, které mohou uplatnit při vysokoškolském studiu i v životě. Projekt mění postoje a přístupy nejen samotných účastníků, ale dokonce i širokého okolí. Poznatky získané vlastním badáním a v souvislostech podepřené zkušeností setkání s lidmi a jejich příběhy se nezapomínají, jsou uloženy hlouběji, než poznatky sdělené prostřednictvím filmu nebo četby. Dokreslují a prohlubují informace získané školním výkladem a z učebnic, ať už jsou účastníci projektu na téma jakkoli (ne)připraveni. Navíc má jejich práce opravdu smysl – zachraňují pro další generace příběhy, dokumenty a fotografie, jež by jinak zůstaly navždy ztracené.

▲ Miroslava Ludvíková s premiérem Mirkem Topolánkem
v Torontu, Kanada

Projekt dále nabízí možnost posílit identitu českých škol. Díky sborníkům, výstavám a webům vzniká trvalý zdroj informací, který se týká bývalých spolužáků nebo mladých lidí pronásledovaných kvůli svému původu. Někdy vznikají celé místní výstavy (Gymnázium Chomutov, Obchodní akademie Chotěboř, ZŠ Štoky, Gymnázium Telč), které pomáhají objevit nová fakta a nové souvislosti. Tato činnost také propojuje různé instituce (rodinu – školu – kulturní centra – místní zastupitelstva – knihovny – archivy a dobrovolné spolupracovníky) a posiluje identitu obcí. Na vernisáže často přicházejí lidé s novými dokumenty či informacemi a odcházejí s potřebou zabývat se tzv. malou historií, příběhy z nejbližšího okolí. Společná putovní výstava zajišťuje studentům společenské ocenění jejich práce a zasahuje ještě širší okruh veřejnosti. V současnosti (2009) čítá výstava Pocta dětským obětem holocaustu deset panelů – z Českých Budějovic, Telče, Plzně, Litomyšle, Varnsdorfu, Chotěboře, Havlíčkova Brodu a Heřmanova Městce.

Výstavy mapující obě fáze projektu byly jako prezentace projektu Zmizelí sousedé oceněny i v zahraničí. **V roce 2008 byl projekt oceněn cenou Evropské komise Zlatá hvězda za aktivní evropské občanství.**

Na Slovensku vzniká slovenská verze projektu – Stratení susedia. Cizojazyčné verze výstavy putují v USA, Kanadě, Velké Británii, Itálii a Německu.

V roce 2002 vzniklo občanské sdružení Zapomenutí, které projektu pomáhá zpracovat projekt jako metodický materiál, přispět koordinací a finančním zajištěním. Podporuje tisk sborníků a letáčků jednotlivých škol, pokud splní obsahové i technické požadavky projektu. Zajišťuje spolupráci s portálem iDNES, kde jsou v odkazu **Studium** postupně zveřejňovány dokončované webové stránky škol. Panely i tiskoviny škol přibývají úměrně jak množství a úrovni dokončených prací, tak podle úspěšnosti podaných grantů.

Royal Grammar School Colchester,
Velká Británie

Předávání ceny
Evropské komise Zlatá hvězda
komisár EU Jan Figel (Slovensko),
Donato Tinelli (Itálie), Miroslava Ludvíková (Židovské muzeum v Praze),
Eva Kuželová, Marta Vančurová (o. s. Zapomenutí)
a Jan Kojan (Gymnázium České Budějovice)

Zmizelí sousedé – náměty

Mezi zmizelé sousedy v období od roku 1938 do roku 1945 patří nejen Židé a Romové, ale i čeští intelektuálové, lidé s handicapem, lidé jakkoli odlišní. Svědkem jejich zmizení mohli být rodiče nebo prarodiče studentů a žáků. Co k jejich zmizení vedlo? Mohl nebo nemohl tomu někdo zabránit? Jaké byly historické, společenské a psychologické souvislosti?

1. Svědectví pamětníků a svědků událostí té doby

- Vyprávěli vám vaši prarodiče o svých zážitcích za války?
- Měli nějaké kamarády, o které za války přišli?
- Mají nějaké fotografie nebo písemné dokumenty z té doby?
- Odrážely se nějak tyto zážitky v jejich dalším životě?

2. Obecné údaje

- Víte, kde se nejbližše vašemu bydlišti nacházela židovská obec?
- V jakém období vzkvétala?
- Jakým způsobem byla její existence ukončena?
- Znáte nebo umíte najít zajímavé osobnosti v historii židovské obce a jejich příběhy (může se jednat o řemeslníky, spisovatele, umělce, vědce, lékaře, právníky, obchodníky, zakladatele a majitele podniků a továren)?
- Kde nejbližše vašemu domovu jsou dochované hřbitovy, synagogy, pamětní desky vztahující se k životu židovské obce?
- Víte, kde se – nejbližše vašemu bydlišti – nacházela kolonie, osada nebo tábořiště romských rodin, případně místo nucené koncentrace Romů?
- Proč, podle vás, byli perzekvováni Romové a jaká diskriminační opatření pro Romy platila?
- Setkali jste se s nějakou památkou na život Romů ve vašem okrese?

3. Údaje čerpané z písemných materiálů

- Víte, jaké dokumenty související se životem židovské obce, nejbližše vašemu bydlišti, se dochovaly ve vašem okresním archivu?
- Má vaše škola dochované písemné záznamy z doby první a druhé republiky?
- Víte, odkdy nesměli studenti židovského původu studovat na školách a proč?
- Znáte nějaké zajímavé osobnosti studující do období druhé světové války na vaší škole a jejich životní příběhy?
- Jaký byl postoj spolužáků k faktu, že někteří studenti jednoho dne nepřišli do školy z důvodu zákazu přístupu do škol a jakéhokoli vzdělávání židovských dětí?

Aktivity doporučené pro realizaci projektu

Pocta dětským obětím holocaustu

Toto doporučení vychází ze zkušeností škol, které realizovaly projekt v předchozích letech. Některé aktivity jsou vhodné pro všechny věkové kategorie žáků a studentů, některé spíše pro mladší žáky, jiné pro starší studenty.

Podle našich zkušeností jsme je následovně barevně odlišili:

modré – vhodné spíše pro střední školy

červené – vhodné spíše pro sedmé až deváté ročníky základních škol

zelené – vhodné pro všechny skupiny

Projekt může začít pozváním na výstavu (celkem dvacet panelů výstavy Zmizelí sousedé a Pocta dětským obětím holocaustu, které jsou díky lehce přenosnému systému roll-up vhodné pro haly, knihovny, chodby škol apod.). Výstavu lze s pomocí studentů nainstalovat během dvaceti minut. K výstavě nabízíme proškolení malé skupiny žáků/studentů jako průvodců výstavou.

Následují samostatné aktivity skupiny řešitelů:

- obeznámení s historií perzekuce Židů za druhé světové války a světovou a českou historií, se kterou tato perzekuce souvisí – v hodinách dějepisu, na semináři ve škole, při návštěvě Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze (VKC ŽMP),
- shlédnutí filmů s tematikou holocaustu,
- četba doporučené literatury,
- vyhledávání spolužáků ze seznamů školy, gymnázia (klíčový je školní rok 1939/40, kdy byli židovští žáci a studenti nuceni opustit školy), hledání ve starých školních kronikách,
- konfrontace zjištěných výsledků s Terezínskou pamětní knihou,
- návštěva nejbližšího pamětního místa – synagogy, židovského hřbitova, židovské čtvrti, pamětní desky připomínající židovské oběti (může být umístěna na židovském hřbitově, na místě synagogy nebo shromaždišti Židů před deportací, může být věnována současně obětem odboje),
- seznámení se zněním norimberských zákonů a jejich uplatňováním v praxi (viz www.jewishmuseum.cz, www.holocaust.cz, www.neztratitviru.net),
- studium materiálů v místním archivu (kroniky, dobový tisk),
- zkontaktování dosud žijících někdejších žáků školy a pokus o získání co nejvíce informací, které vykreślí tehdejší dobu, společnost i jednotlivce,
- zkontaktování dosud žijících pamětníků nebo jejich potomků a rozhovory s nimi,
- získání informace o osudech židovských spolužáků v dalších letech,
- shromáždění přepisů rozhovorů, archivních materiálů a fotografií a příprava výsledné práce.

Zdroje informací

Při tvorbě projektu doporučujeme alespoň 3 různé zdroje informací.

- **regionální literatura zaměřená na židovské památky a historii:**
historie židovských obcí viz www.holocaust.cz; obecně: H. Gold, J. Klenovský - oblast Moravy, B. Rozkošná - zejména střední Čechy, M. Stehlík - okres Jindřichův Hradec aj.
- **regionální literatura obecná**
(kroniky, almanachy obcí a měst)
- **regionální tisk**
(předválečné, válečné, poválečné noviny a časopisy)
- **okresní nebo školní archivy**
- **stavební úřady, katastrální úřad**
- **Státní ústřední archiv v Praze** (např. záznamy Vystěhovalického fondu),
- **Památník Terezín**
- **Židovské muzeum v Praze** - Oddělení pro dějiny žoa (databáze obětí holocaustu, osobní svědectví a vzpomínky, fotodokumentace, Archiv dokumentace židovských obcí)
- **Židovská obec v Praze** (databáze deportovaných osob)
- **historická literatura dle doporučení učitelů:**
J. Fiedler, Židovské památky v Čechách a na Moravě, Praha 1992.
T. Pěkný, Historie Židů v Čechách a na Moravě, Praha 1993, 2. rozš. vyd. 2001.
Židé, dějiny a kultura, Praha 2002.
V. Veber a kolektiv, Židé v novodobých dějinách, Praha 1997.
K. Schubert, Dějiny Židů, Praha 2003.
A. Spiegelman, Maus 1, 2, Praha 1997.
J. R. Friesová, Pevnost mého mládí, Praha 1997.
Cesta – cíl neznámý, Čítanka, Praha 1992.
R. Glazar, Treblinka, slovo jak z dětské říkanky, Praha 1994.
M. Moulis, R. Cílek, Zapomeňte, že jste byli lidmi... Nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství, Praha 2005.
R. Cílek, Holocaust... a Bůh tehdy mlčel, Český Těšín 2003.
D. J. Goldhagen, Hitlerovi ochotní katani, Praha 1997 a další.

Podrobnější seznam literatury najdete na:

www.neztratitviri.net

www.holocaust.cz

• literární či filmové zpracování holocaustu s dítětem jako ústřední postavou

Literatura:

K. Levine, Hanin kufík, Praha 2003.

B. Fritta, I. Klíma, O chlapci, který se nestal číslem, Praha 1998.

Dospívání nad propastí: deník Jiřího Münzera, Praha 2002.

E. Erbenová, Vyprávěj mámo, jak to bylo, Praha 1994; táž, Sen, Praha 2003.

Z. Fantlová, Klid je síla, řek' tatínek, Praha 1996.

V. Gissingová, Perličky mého dětství, Praha 2002.

Neztratit víru v člověka... / Protektorát očima židovských dětí, Praha 2007.

Ch. Pressburger, Deník mého bratra (Petra Ginze), Praha 2004.

A. Franková, Deník, Praha 2004.

Filmy:

O zlém snu (režisér Pavel Štingl o Evě Erbenové).

Síla lidskosti (režisér Matěj Minář o zachránci Nicholasu Wintonovi, Věře Gissingové a dalších zachráněných dětech).

Nezapomínání (režisér Tomáš Škrdlant, film vzpomínek tehdejších dětí k projektu Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí).

Zmizelí sousedé (režisér Josef Dlouhý).

Filmy jsou k dispozici ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze.

Výstupy projektu a jejich prezentace

Do projektu Pocta dětským obětem holocaustu se do konce roku 2008 zapojilo několik desítek škol. Účastníci projektu jsou autory (a tedy vlastníky autorských práv) – o. s. Zapomenutí pomáhá s finální grafickou podobou a digitalizací tak, aby bylo možné výsledky jednotlivých škol propojit do jedné výstavy, Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze je odborným garantem projektu.

Zprvu jsme podporovali především vznik panelů a doprovodných textů, aby se projekt mohl šířit do dalších škol prezentací společné výstavy. Od roku 2007 vybízíme školy zejména k vytvoření webu. Ukázalo se však, že panely a tisky mají v projektu také své trvalé místo a pro samotné školy jsou důležité.

Panel prezentuje nosné a nejdůležitější výsledky práce, se kterými lze tímto způsobem seznámit nejširší publikum. Kromě důležitých informací by měl obsahovat obrazovou ilustraci projektu a být graficky přizpůsoben tomuto cíli. Vznik panelu můžeme finančně podpořit, pokud budou jeho obsah, vzhled a technické podklady odpovídat požadavkům projektu. Panel, který se může stát součástí putovní výstavy, je dobré doplnit dalšími informacemi formou brožurky, sborníku, větší regionální výstavy apod.

Podpořili jsme tisk **letáčků a sborníků** několika škol jako příklady úspěšného projektu. V současnosti usilujeme o získání výtahů z prací jednotlivých škol, které splní podmínky projektu. Tyto práce budou sloužit zejména jako doprovodné texty ke společným výstavám v České republice i zahraničí (jejich tisk závisí na úspěšnosti podaných grantů).

Za velmi přínosné považujeme umístění výsledků projektu na **webových stránkách školy** a zároveň na **portálu projektu www.zmizeli-soused.cz**. Práce, které splní stanovené podmínky (obsahují video zachycující postoj studentů i výpověď svědků nebo pamětníků zkoumaného období), pomáháme uveřejnit na portálu iDNES.

V dalších fázích projektu se snažíme prezentovat práci škol v zahraničí, a to především s pomocí samotných účastníků. Přednost mají skupiny, které usilují o finanční spoluúčast a jsou ochotny aktivně se spolupodílet na prezentaci aktivit. Kvůli možnosti zabezpečení metodické, koordinační i případné finanční pomoci potřebujeme vědět o vaší skupině před zapojením se do projektu a o jednotlivých etapách být informováni průběžně v průběhu projektu. Z toho důvodu vyplňte a co nejdříve zašlete **přihlášku** umístěnou na webových stránkách www.zmizeli-soused.cz.

Specifikace na přípravu podkladů pro tisk panelů Zmizelí sousedé – Pocta dětským obětem holocaustu:

- panel má formát 80 x 200 cm – tomu prosím přizpůsobte grafiku;
- přípravu obrazových materiálů (fotografie, obrázky apod.) je nejlépe provádět v programech AdobePhotoshop, Corel Photo-Paint;
- barevný prostor foto a obrázků CMYK;
- rozlišení obrazu maximálně 200 dpi pro jednotlivé obrázky a 100 dpi pro obrázky určené pro pozadí celého panelu;
- pro sazbu textu a ostatní vektorovou grafiku použijte programy CorelDraw nebo AdobeIllustrator;
- výslednou grafiku je nejlépe uložit do formátu příslušného programu s texty převedenými do křivek nebo do formátu PDF (pro zkušenější uživatele) a označit v nastavení, aby se texty při exportu převedly do křivek.

Při vytváření grafiky a zejména textové části je potřeba brát zřetel na skutečnost, že se panely tisknou i v menších velikostech, a proto není vhodné, aby velký panel (80 x 200 cm) obsahoval rozsáhlé textové bloky vysazené pro nedostatek místa malým písmem, protože při zmenšení na menší formát např. 34 x 74 cm by byly tyto texty nečitelné.

Doporučujeme text o rozsahu 300 – 500 slov.

Pokud budete mít zájem o motivační pořady Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze, obraťte se na lektorku VKC ŽMP Miroslavu Ludvíkovou: miroslava.ludvikova@jewishmuseum.cz, tel. 222 325 172.

Pokud budete potřebovat další informace k projektu Pocta dětským obětem holocaustu, obraťte se na Martu Vančurovou: martavan@gmail.com, tel. 603 147 074.

Pro technické parametry k panelům kontaktujte grafický ateliér (studio, které panely vyrábí): Jaroslav Chomý, Adolf Kríž: ak-atelier@ak-atelier.cz, tel. 233 339 739.

Původní výzva k účasti na projektu

V roce 1999 nabídlo Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze studentům českých a moravských škol unikátní projekt *Zmizelí sousedé*. Aktualizovaná výzva může být motivací i pro vás.

VÝZVA ŠKOLÁM

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze (VKC ŽMP) a občanské sdružení Zapomenutí nabízí zájemcům účast na ojedinělém projektu *Zmizelí sousedé*. Tento projekt je společenským fenoménem České republiky. Ve světle silné mýry asimilace židovského obyvatelstva do roku 1939 a následného náhlého zlomu a ve stínu doby let 1945–1989, které nevdala postupná devastace památek a náboženského života, může být pro dnešní mladé lidi cesta po mizejících stopách místního židovského osídlení objevem zvláštních souvislostí.

Cílem projektu je pomoci nabídnout studentům a žákům ve věku od 12 do 18 let možnost formulovat nové otázky, a to na základě informací získaných nezprostředkovaně a vždy z dané lokality. Jde o otázky týkající se osudu lidí, kteří byli součástí společenského života českých a moravských obcí a náhle zmizeli především v době druhé světové války z bezprostředního sousedství předchozích generací.

Samostatná nebo týmová práce na projektu inspiruje účastníky:

- k zájmu o něco mimo „mou vlastní osobu“ a současně paradoxně zdůrazňuje sebereflexi, tedy osobní vklad a hledání svého místa v tomto světě;
- k otázce, zda se dá skutečně zjistit něco konkrétního v nejbližším okolí, okresním archivu, kronikách, na stavebním úřadě, v databázích Židovského muzea v Praze, Židovské obce v Praze, Památníku Terezín, Pinkasově synagoze a může-li se na tyto instituce obrátit mladý člověk sám nebo jen s pomocí dospělých;
- k otázkám na generaci, která ještě jako poslední zažila druhou světovou válku přímo; bez pomoci odjinud se mladí lidé často neptají ani svých prarodičů;
- k vypátrání dokumentů, které by se jinak ztratily;
- ke zjištění, že poznání je dobrodružstvím.

Ze strany dospělých (učitelé, pracovníci archivů, Židovského muzea v Praze, členové židovských obcí, pamětníci, kronikáři) jde především o pomoc při zpřístupnění informací (internet, sbírky a databáze) týkajících se tohoto tématu. Můžete se stát spolutvárci webové stránky školy zaměřené na zmizelé sousedy v okolí. Výsledné práce mohou školy prezentovat na webové stránce propojené s naší.

Žáci shromažďují výpovědi svědků o svých sousedech a událostech té doby – od žijících pamětníků – ale také archivní dokumenty, fotografie, deníky, dopisy apod. Výsledkem tohoto úsilí jsou literárně-badatelské práce, které se stávají jedinečným autentickým svědectvím jedné tragické kapitoly lidských dějin.

Úkolem VKC ŽMP je především prezentace výstupů ve spolupráci s neziskovými organizacemi i místní státní správou, pomoc (i redaktorská) při zpracování sborníků, realizace výstav a filmových příběhů. Celý projekt včetně společenského ocenění vnímáme mimo jiné jako důležitou protiváhu projevům násilí nejružnějšího druhu.

Projekt mimo jiné přináší vzájemné neformální setkání nejstarší a nejmladší generace. Učitel pomáhá jen připravovat situace a má na paměti, že ani v životě nejde všechno hladce a stane se, že jsou dveře zavřené. Mladí lidé sami vypátrají jednoho nebo několik lidí, kteří přežili šoa, nebo byli očitedým svědkem a ztratili velmi blízkého člověka.

Tato malá skupinka dvou až tří účastníků projektu se pak často spřátelí s někým, kdo přežil šoa, nebo byl jejím očitedým svědkem a je ochoten o tom vyprávět. Když se to podaří, poskytne časem nejen vzpomínky, ale i fotografie, dokumenty, jména a příběhy. Tato detektivní práce trvá někdy i několik měsíců.

Často máme pocit, že za těmito lidmi dosud nikdo s tak opravdovým zájmem nepřišel, natož někdo tak mladý. Zdá se nám, že podobná práce má cenu, protože taková setkání jdou více do hloubky než pouhá přednáška pro třídu.

Dnešním mladým lidem nepřináší jen zajímavou činnost, poznání, zkušenost, změny postojů. Přináší něco, co bylo naše tajné přání na počátku projektu, v jehož splnění jsme skoro nedoufali. Zmírňují utrpení, výčitky a bolest té nejstarší generace. Jak říká současný český spisovatel Arnošt Lustig, který sám přežil Osvětim, projekt Zmizelí sousedé dává tomuto utrpení smysl.

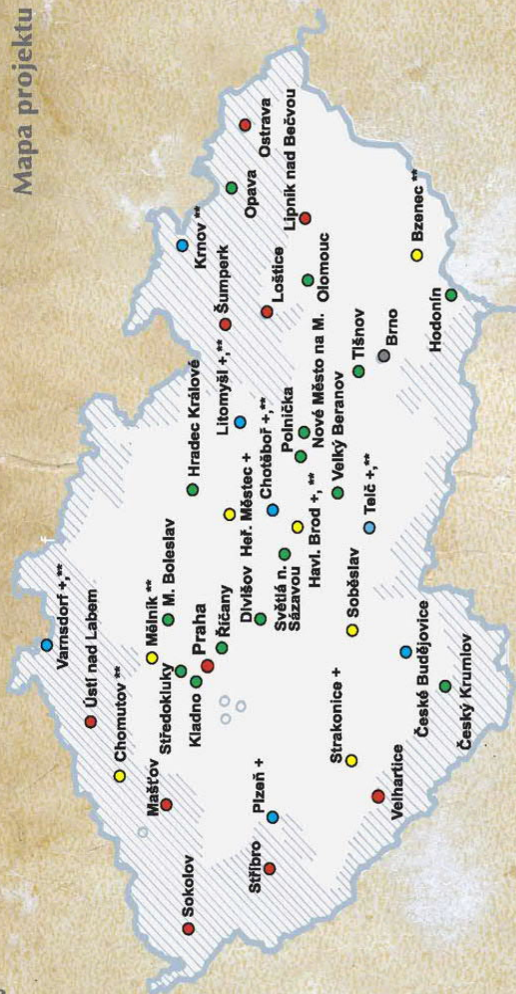
Autorsky zpracovaný příběh pak tato malá skupinka představí své třídě, škole, veřejnosti. Pokud práci zpracují jako výstavu, stane se trvalou připomínkou zmizelých sousedů v místě. Pokud ji zpracují podle našich parametrů v jeden reprezentativní panel, stane se součástí společné výstavy, která putuje po ČR, Slovensku, USA, Itálii aj.

Doufáme, že podobní neúnavní pátrači se najdou i v jiných zemích.

Doporučení těch, kteří se již projektu věnovali:

- Nenechte se odradit od těch, kteří vás od projektu odrazují.
- Nenechte se odradit prvotním nedostatkem materiálů a informací; to je právě ten nejlepší výchozí bod (nakonec byly často právě takové práce nejlepší).
- Všechny materiály kopírujte pokud možno v co nejkvalitnější verzi.
- Fotografie z archivu skenujte v rozlišení minimálně 300 dpi, fotografujte digitálním fotoaparátem, kopie z kopírek se nedají použít k tisku, natož na případné další zpracování (pokud nemáte k dispozici skener, pořizujte kopie digitálním fotoaparátem s vysokou kvalitou fotografie).
- Jakmile informaci získáte, запиšte si, ze kdy i odkud ji máte, a v práci všechny zdroje uveďte.
- Fotografujte, případně slovně komentujte svůj postup; je to zajímavé pro ty, kteří budou vaši práci číst.
- Nestyďte se zapsat si pocity, které se vás zmocňují.
- Zaznamenejte i negativní reakce lidí.
- Pokud je to možné, použijte digitální kameru nebo diktafon. I takto získané materiály mohou doplnit webovou stránku nebo se stát součástí filmu.
- Nebojte se kontaktovat koordinátory projektu a ptát se na cokoli, včetně technických záležitostí.

Mapa projektu

● Zmizelí sousedé (do roku 2003):

● Pocta dětským obětem holocaustu (od roku 2003 do roku 2007)

● Školy, které vytvořily panely nebo weby (včetně prezentace na IDNES od roku 2007)

● Školy, které na projektu v současnosti pracují

+ škola, která vydala vlastní tištěný leták nebo sborník

++ škola, která vytvořila vlastní výstavu

Přehled vývoje projektu

1999

- z iniciativy Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze vznikla výzva k účasti na projektu Zmizelí sousedé, která byla rozeslána do českých škol

2000

- projekt získal záštitu prezidenta České republiky Václava Havla a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR
- byl vydán první sborník
- autoři příspěvků byli přijati na Pražském hradě prezidentem Václavem Havlem a oceněni Arnoštem Lustigem

2001

- ČT 1 vysílá film o projektu Zmizelí sousedé (FATE, režisér Josef Dlouhý)

2002

- ze studentských prací bylo vytvořeno celkem dvanáct panelů výstavy Zmizelí sousedé
- putovní výstava byla slavnostně zahájena v Senátu Parlamentu ČR za účasti jeho předsedy Petra Pitharta

2003

- pro velký zájem vznikají další kopie výstavy, které se staly součástí mezinárodních seminářů Holocaust ve vzdělávání pořádaných památníkem Terezín a dalších konferencí
- vznikají první regionální sborníky a další tiskové materiály
- počátek spolupráce se školami na vzniku II. fáze projektu – Pocta dětským obětem holocaustu (VOŠ a OA Chotěboř, ZŠ Zámecká – Litomyšl, Gymnázium na Mikulášském náměstí Plzeň)
- vznik www.zmizeli-sousedce.cz

2004

- mezinárodní setkání iniciátorů projektu Zmizelí sousedé v zahraničí
- noví účastníci projektu byli oceněni Deborou Lipstadt, Arnoštem Lustigem a ředitelem Židovského muzea v Praze Leo Pavlátem
- vznikají další kopie výstavy a sborníky
- vznikají první studentské autorské výstavní panely projektu Pocta dětským obětem holocaustu

2005

- oficiální vyhlášení II. fáze projektu – Pocta dětským obětem holocaustu
- vznik anglické verze výstavy Zmizelí sousedé
- vznik slovenského projektu Stratení susedia

2006

- zahájeno putování anglické verze výstavy v Německu, Itálii a Spojených státech amerických
- studenti vytvářejí vlastní videozáznamy o projektu

2007

- oficiální zahájení výstavy ve Spojených státech amerických na Velvyslanectví ČR ve Washingtonu
- workshopy pro školy ve Washingtonu
- ověřování nové vzdělávací metody – proškolení studentů jako průvodců výstavou
- vznik autorských školních webových stránek věnovaných projektu a jejich prezentace na portálu www.idnes.cz

2008

- otevření výstavy na Generálním konzulátu ČR v kanadském Torontu za přítomnosti českého premiéra Mirka Topolánka a workshopy pro školy v Torontu
- začátek putování výstavy ve Velké Británii
- vznik německé verze výstavy
- první proškolení zahraničních studentů – průvodců výstavou

Postupně vznikaly další výstavní panely a doprovodné materiály k výstavě – videokazeta, CD prezentace, katalog k výstavě, metodická publikace a plakáty A3.

Doposud byly vydány autorské sborníky ZŠ Zámecká Litomyšl (2003), VOŠ a OA Chotěboř (2004), Gymnázium na Mikulášském náměstí Plzeň (2005) /v češtině a angličtině/, ZŠ Heřmanův Městec (2006) a ZŠ Štoky (2007) /v češtině/.

Gymnázium v Prievidzi predstavuje projekt Stratení susedia

Zmizelí sousedé ve Ferrare, Itálie

Omezování práv Židů v Česko-Slovenské republice 1938–1939 a v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1942

1939

v průběhu roku 1939 · Židé vyloučení ze všech spolků
· Židé nesmějí navštěvovat sportovní hřiště ani jako diváci

LEDEN 1939

- nařízení o pobytu emigrantů
- přezkoumání občanství obyvatel, kteří je získali za první republiky
- v činné státní službě nesmějí být zaměstnány osoby židovského původu

BŘEZEN 1939

16. březen 1939: vyhlášen Protektorát Čechy a Morava

- zákaz výkonu profese židovským advokátům
- zákaz pracovat ve veřejné správě, ústavech a institucích
- zákaz pracovat u soudů
- zákaz pracovat ve školách
- zákaz výkonu praxe pro lékaře „neárijského původu“ ve všech zdravotních zařízeních
- zákaz jakéhokoliv disponování hospodářskými podíly, pokud jsou úplně nebo částečně v židovských rukou

ČERVEN 1939

21. června 1939: na území protektorátu vstupují v platnost norimberské zákony

- Židům se zakazuje prodávat nemovitý majetek
- Židům se zakazuje prodávat hospodářské podniky a práva k nim
- prodej cenností podléhá souhlasu protektora

ČERVENEC 1939

- zákaz výuky židovských dětí na německých obecných a středních školách

SRPEN 1939

- Židům zakázáno navštěvovat hostince a kavárny ve společném prostoru s árijci
- zákaz návštěv vybraných veřejných místností
- zákaz vstupu Židů na městské plovárny a veřejná koupaliště
- v nemocnicích, sanatoriích a chudobincích nesmí Židé používat stejné místnosti s árijci

ZÁŘÍ 1939

- 1. září 1939: začátek druhé světové války**
- zákaz přístupu Židů do německých vysokých škol
 - povinnost okamžitě odevzdat rozhlasové přijímače
 - zákaz vycházení po 20. hodině

ŘÍJEN 1939

- možnost propustit zaměstnané Židy k prvnímu v měsíci bez udání důvodu

- LISTOPAD 1939**
- zřízeny vázané židovské účty, jimiž smějí Židé disponovat jen se souhlasem finančních úřadů
 - povinnost skládat nájemné a pachtovné na vázané účty
 - zavedena daň z vystěhovávání, která činí 25 % veškerého majetku emigranta
- PROSINEC 1939**
- právní zástupci, notáři a soudci jsou povinni u každého majetkového převodu uvést, zda nejsou na právním jednání účastní Židé
- 1940**
- LEDEN 1940**
- všechny platby ve prospěch Židů musí být odváděny pouze na vázaný bankovní účet
 - naprosté vyloučení Židů z hospodářského života
 - Židé nesmí řídit podniky, které byly převedeny do arijských rukou
- ÚNOR 1940**
- Povinnost přihlásit stav majetku k 31. 12. 1939
 - Židům zakázány návštěvy divadel a kin
- BŘEZEN 1940**
- občanské legitimace Židů označeny písmenem J
 - Židé musí uložit veškeré své cennosti do bankovní úschovy
 - všichni, kdo podléhají norimberským zákonům, mají povinnost hlásit se u židovských náboženských obcí
- KVĚTEN 1940**
- zákaz přístupu a pobytu Židů ve všech veřejných sadech a zahradách v Praze
- ČERVENEC 1940**
- zákaz chování holubů Židy
 - zákaz používání nájemných aut Židy
 - zákaz jízdy Židů na parnících
- SRPEN 1940**
- pro Židy stanovena nákupní doba od 11 do 13 a od 15 do 16.30 hodin
 - zákaz přijímání židovských žáků do škol s českým vyučovacím jazykem
 - zákaz používání jídelních a spacích vagonů ve vlacích Židy
 - Židům definitivně zakázán vstup do kavárny a restaurací, a to i v případě, že měly pro Židy vyčleněnu zvláštní místnost
- ZÁŘÍ 1940**
- Židům zakázán přístup do všech městských lesů v pražském obvodu
 - omezení dopravy v tramvajích. Židé smí jezdit jen posledním vozem soupravy, má-li tramvaj dvě plošiny. Má-li tramvaj jen jeden vůz jsou Židé z dopravy vyloučeni
- ŘÍJEN 1940**
- nařízení o pronajímání uvolněných židovských bytů Němcům
 - pražští Židé nesmí dostávat poukázky na šaty

LISTOPAD 1940	· Židům zakázáno měnit bydliště a opouštět jeho obvod · všechny účty Židů budou přepsány na vázaný židovský účet majitele
PROSINEC 1940	· Židům zakázán přístup do některých ulic v centru Prahy
1941	
LEDEN 1941	· Židům odňaty telefony · Židům odebrán příděl jablek · Židům je přikázáno odevzdat řidičské průkazy · Židům je zakázáno navštěvovat autoškoly
ÚNOR 1941	· Židé jsou povinni vrátit rybářské lístky – zákaz rybaření
BŘEZEN 1941	· zrušeny přeškolovací kurzy, které pořádá židovská náboženská obec · Židé nesmí dostávat poukázky na šaty
ČERVEN 1941	· Židé nesmějí dostávat příděl cukru · Židé mohou k holiči pouze od 8 do 10 hodin
ČERVENEC 1941	· zpětný zákaz manželství i mimomanželského styku mezi Židy a říšskými státními příslušníky · Židům je zapovězený přístup do všech lesů, včetně soukromých
SRPEN 1941	· Židům odebrány příděl luštěnin
ZÁŘÍ 1941	· Zákaz opustit bez policejního povolení obvod i obec · všem Židům od 6 let věku nařízená povinnost viditelného označení žlutou židovskou hvězdou · zákaz vstupu Židů do veřejných knihoven · zákaz veřejného provozování nebo reprodukování hudby židovských autorů
ŘÍJEN 1941	· Židům zakázáno kouřit tabák a obstarávat si tabákové výrobky · Židé smí používat pouze nejnižší třídu vlaků · Židé mají zakázáno odebírat holčí mýdlo · zákaz poskytnout Židům ovoce a cukrovinky · zákaz prodat nebo darovat Židům marmelády a džemy · zákaz prodeje sýrů · zákaz prodat nebo darovat Židům ryby, drůbež nebo zvěřinu · zákaz prodeje nebo darování zbylého majetku · Židé ztrácejí nárok na plat v době nemoci, na nemocenské příplatky, na rodinné příplatky · Židé ztrácejí nárok na placenou dovolenou · Židé ztrácejí nárok na příplatek za práci přesčas, a za práci o nedělích a svátcích · Židé smí být zaměstnáni pouze ve skupinách, odděleně od ostatních zaměstnanců · Židé nesmí být vyučeni v oboru

LISTOPAD 1941

**24. listopadu 1941: příjezd prvního transportu,
tzv. komanda výstavby, do Terezína**

- Židé nesmí odebrat cibuli
- nemajetní Židé se musí povinně hlásit na ústředny
- Židé mají zakázáno používat autobusy s výjimkou válečných invalidů a slepců
- Naprostý zákaz používání trolejbusů Židy

1942

LEDEN 1942

- Židé musí odevzdat vlněné a kožešinové oděvy

ČERVEN 1942

- Židé musí nahlásit a později odevzdat všechny domácí zvířata (psy, kočky, ptáky atd.)

Dějiny Židů v Čechách a na Moravě v datech

- 903–906** Raffelstättenský celní a plavební řád zmiňuje přítomnost Židů na Moravě
965/6 židovský kupec Ibrahim ibn Jakub podává zprávu o Praze, kde zmiňuje i židovské obyvatelstvo města
- 1124** Kosmas ve své kronice zmiňuje existenci synagogy v pražském podhradí
1179 3. lateránský koncil: vyhlašuje segregaci, tj. oddělení Židů od křesťanů v křesťanských zemích
- 1215** 4. lateránský koncil: ustanovení o židovské lichvě, o zvláštním oděvu, o vyloučení Židů z veřejných úřadů a zákaz konvertitům vracet se k původní víře
- 1254** privilegia Přemysla Otakara II. pro Židy ze zemí Koruny české – tzv. Statuta Judeorum
- 1270–1280** postavena Staronová synagoga v Praze
- 1389** největší pogrom v pražském ghettu vůbec
- 1454** Ladislav Pohrobek vypovídá Židy z Olomouce a některých dalších moravských královských měst
- 1512** nejstarší známý pražský hebrejský tisk – Sidur (kniha modliteb pro všední dny a šabat)
- 1535** stavba Pinkasovy synagogy v Praze
- 1541 a 1557** Ferdinand I. vypovídá Židy z Čech i Moravy (odvoláno roku 1563)
- asi 1559** postavena synagoga v Holešově
- 1564** v Praze založena první chevr kadiša – pohřební bratrstvo
- 1568** dokončena stavba Vysoké synagogy a židovské radnice v Praze
- 1577** Rudolf II. potvrzuje Židům v českém království privilegia udělená předchozími panovníky
- 1590–1592** dokončena Maiselova synagoga v Praze
- 1674–1696** postavena synagoga v Kolíně
- 1648** Židé se účastní obrany Prahy proti švédskému vojsku
- 1689** velký požár Starého Města pražského, včetně ghetta
- 1726** familiantský zákon (povoleno 8541 židovských rodin v Čechách a 5106 na Moravě) a translokační reskript Karla VI.
- 1744** vypovídací dekret Marie Terezie pro Židy v Čechách (později jen pro Prahu)
- 1745** vypovídací dekret Marie Terezie pro Židy na Moravě
- 1748** povolen návrat Židů do Prahy
- 1781–1782** toleranční patent Josefa II. pro Čechy a Moravu
- 1789** počet usazených rodin v Čechách podle familiantského zákona zvýšen na 8600
- 1797** Systemální židovský patent – shrnoval josefínské reformy a další opatření (Židé nadále nesměli zaměstnávat křesťanskou čeleď a učedníky, nemohli se stát měšťany, v Praze směli mimo ghetto provozovat pouze podomní obchod se starým zbožím a šatstvem apod.)
- 1848** revoluce: zrušena ghetta, familiantský zákon
- 1861** Židé mohou vlastnit půdu
- 1867** prosincová ústava: úplná rovnoprávnost pro Židy v Rakousku
- 1876** založen Spolek českých akademiků židů – první instituce českožidovského hnutí v Čechách

- 1899** hilsneriáda – soudní proces s Leopoldem Hilsnerem obžalovaným za údajnou rituální vraždu; vystoupení Tomáše G. Masaryka proti této pověře
- 1899** založen sionistický spolek Bar Kochba
- 1906** založeno Židovské muzeum v Praze
- 1918** vzniká Československá republika
- 1921** sčítání lidu: k československé národnosti se v českých zemích přihlásilo 49,61 % osob židovského vyznání, k německé 34,85 %, k židovské 14,83 %; v rámci celé ČSR se k židovské národnosti přihlásilo 53,62 % obyvatel židovského vyznání, k československé 21,84 %, k německé 14,26 %, k maďarské 8,45 % a jinou národnost deklarovalo 1,84 % obyvatel židovského vyznání
- 1930** sčítání lidu: k československé národnosti se v českých zemích přihlásilo 46,42 % osob židovského vyznání, k německé 31,00 %, k židovské 20,27 %; v rámci celé ČSR se k židovské národnosti přihlásilo 57,20 % obyvatel židovského vyznání, k československé 24,52 %, k německé 12,28 %, k maďarské 4,71 % a jinou národnost deklarovalo 1,29 % osob židovského vyznání
- říjen 1938** zabrání Sudet Německem
- 15. 3. 1939** okupace okleštěného zbytku českých zemí Německem
- 16. 3. 1939** vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava
- 21. 6. 1939** zavedení norimberských zákonů na území Protektorátu Čechy a Morava
- 1. 9. 1939** začátek druhé světové války
- říjen 1939** transporty Židů z protektorátu do Niska nad Sanem
- 10.–11. 1941** transporty Židů z protektorátu do Lodže a Minsku
- 24. 11. 1941** tzv. komando výstavby vysláno do Terezína
- 30. 11. 1941** začátek pravidelných transportů do Terezína
- leden 1942** začátek transportů z Terezína na východ
- 24. 10. 1942** první transport z Terezína do Osvětimi
- 1945** konec druhé světové války
- 1948** založení Státu Izrael
- 1967** po šestidenní válce (Izrael proti Egyptu, Sýrii a Jordánsku) přerušeny diplomatické styky Československa s Izraelem
- 1968** uzavřen Památník obětem holocaustu v Pinkasově synagoze v Praze (synagoga otevřena až roku 1992, v letech 1992–1996 byly obnoveny nápisy na stěnách se jmény obětí holocaustu z Čech, Moravy a Slezska, v létě 2002 byla synagoga poškozena povodněmi a nápisy bylo nutno znovu restaurovat)
- 1970–1984** v Československu není vrchní rabín
- 1990** prezident Václav Havel vykonal první návštěvu Izraele
- 1992** vrchním a zemským rabínem se stává Karol Sidon
- 1994** odstátěno Židovské muzeum v Praze
- 1997** v Praze zřízena židovská základní škola Gur Arje a gymnázium Or chadaš
- 2008** dnes žije v ČR asi 3500 lidí, kteří jsou zaregistrováni v některé z 10 židovských obcí

Z nabídky Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze

Následující programy doporučujeme jako doprovodné a motivační programy k projektu.

Posláním Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze je vzdělávat především české děti a mládež, ukázat jim bohatost a pestrost židovské kultury, která je může v mnohém obohatit. Tím, že se v dětství seznámí s jiným přístupem k životu a jinými tradicemi, se v nich vytváří tolerantní postoj ke světu.

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze nabízí vzdělávací přednášky, kombinované programy a interaktivní dílny určené žákům a studentům. Pro učitele jsou pořádány specializované semináře.

Základní schéma tvoří tyto přednáškové celky:

- **Biblické dějiny Židů**
- **Dějiny Židů v Čechách a na Moravě od 10. století do současnosti**
- **Tradice a zvyky Židů**
- **Dějiny antisemitismu**
- **Perzekuce českých a moravských Židů za druhé světové války**
- **Významné židovské osobnosti v oblasti literatury v kontextu české kultury**
- **Izrael včera a dnes**
- **Izrael versus Palestiniští Arabové**
- **Besedy s pamětníkem**

Dílny a interaktivní programy:

Některé dílny mohou navštívit i děti předškolního věku.

- **Židovské svátky** (Pesach, Chanuka, Purim, Simchat Tora, Šabat, Židovské svátky)
- **Židovská kultura a tradice** (Hebrejská abeceda, Židovská svatba, Golem, Noemova archa, Badatel)
- **Antisemitismus a šoa** (Holocaust v dokumentech, Hanin kufřík, Reflexe – viníci, zachránci a ti ostatní, Ghetto beze zdí)

Další projekty a putovní výstavy Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze:

Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí: projekt a putovní výstava představují příběhy šesti dětí a jejich rodin, které spojuje židovský původ a tedy to, že byly za druhé světové války pro svůj původ perzekvovány. Životní osudy dětí jsou sledovány od roku 1938 až do doby poválečné. Příběhy jsou zasazeny do kontextu historických událostí a návštěvníci se tak mohou seznámit nejen s osudy židovských dětí, ale také s událostmi, které druhé světové válce předcházely, s průběhem války a s holocaustem. Je možno použít jako teoretickou přípravu před vstupem do projektu Zmizelí sousedé.
www.neztratitviru.net

Anna Franková – Odkaz pro současnost: cílem výstavy a projektu je podnítit návštěvníky k tomu, aby se zamysleli nad významem tolerance, lidských práv a demokracie v dnešním světě. Výstavě dominuje příběh Anny Frankové a její rodiny, který je zasazen do kontextu světových událostí a historie holocaustu. Výstava se snaží vést návštěvníky k zamyšlení nad tím, v čem tkví podobnost a rozdíly mezi událostmi z minulosti, jako byla druhá světová válka a holocaust, a situací v dnešním světě. Cílem výstavy a projektu je podnítit návštěvníky k tomu, aby se zamysleli nad významem tolerance, lidských práv a demokracie v dnešním světě.

Úvod	3
O publikaci	4
Krnov	5
Chotěboř	11
Varnsdorf	17
České Budějovice	21
Plzeň	29
Litomyšl	37
Telč	47
Zmizelí sousedé – Pocta dětským obětem holocaustu	57
Zmizelí sousedé – náměty	59
Aktivita doporučené pro realizaci projektu	60
Zdroje informací	61
Výstupy projektu a jejich prezentace	63
Příprava materiálů – technické parametry	64
Původní výzva k účasti na projektu	65
Význam pro vztah dvou generací	66
Desatero projektu	67
Mapa projektu	68
Přehled vývoje projektu	69
Omezování práv Židů (1938–1942)	71
Dějiny Židů v Čechách a na Moravě v datech	75
Z nabídky Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze	77